ODLUKE
DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOBIH-A I NJIHOV ZNAČAJ ZA RAZVOJ DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

ZBORNIK RADOVA

Izdavač:
SABNOR BOSNE I HERCEGOVINE
ODBOR ZA OBILJEŽAVANJE 75-GODIŠNJICE
DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOBIH-a

Za Izdavača:
Sead Đulić

Redakcija:
Mirko Pejanović, glavni i odgovorni urednik
Slavo Kukić
Miodrag Simović
Ajdin Jakupović
Husnija Kamberović
Benjamina Londrc
Nijaz Skenderagić

Lektura:
Slavica Lukić

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

94(497.6)"1944"(063)(082)

OKRUGLI sto povodom obilježavanja 75. godišnjice Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a (2019; Sanski Most)
Odluke Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a i njihov značaj za razvoj državnosti Bosne i Hercegovine : zbornik radova sa Okruglog stola povodom obilježavanja 75. godišnjice Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a, održanog u Sanskom Mostu, 30. juni i 1. juli 2019. godine / [glavni i odgovorni urednik Mirko Pejanović]. - Sarajevo : Savez antifašista i boraca narodnooslobodilačkog rata u Bosni i Hercegovini, SABNOR BiH, 2020. - 189 str. : faks. ; 25 cm

Bibliografija uz svaki rad; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-9392-8-0

COBISS.BH-ID 39398662

SABNOR BOSNE I HERCEGOVINE
ODBOR ZA OBILJEŽAVANJE 75-GODIŠNJICE DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOBIH-A

O D L U K E
DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOBIH-A
I NJIHOV ZNAČAJ ZA RAZVOJ DRŽAVNOSTI
BOSNE I HERCEGOVINE

ZBORNIK RADOVA

sa Okruglog stola

povodom obilježavanja 75. godišnjice Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a, održanog u Sanskom Mostu, 30. juni i 1. juli 2019. godine

Sarajevo, 2020.

Štampanje zbornika je finansijski pomogla

Fondacija „Idriz Jakupović“ iz Sanskog Mosta

Broj: 02 – 75- 1/19
Datum, 10.06.2019.godine

ODBOR ZA OBILJEŽAVANJE 75- GODIŠNJICE DRUGOG ZASJEDANJA ZAVNOBIH-A U SANSKOM MOSTU

1. Blagojević Zoran
2. Cvijetić Darko
3. Čomić Ibrahim
4. Ćorović Adi
5. Ćurak Nerzuk
6. Dizdarević Raif
7. Dukić Zlatko
8. Dupanović Dino
9. Durmo Ibrahim
10. Đulić Sead
11. Fazlić Šuhret
12. Grizelj Tomo
13. Hadžić Mulo
14. Hadžović Suada
15. Hanjalić Kemal
16. Hasanbegović Faris
17. Islamović Ozren
18. Jakupović Ajdin
19. Kamberović Husnija
20. Kukić Slavo
21. Lolić Amela
22. Londrc Benjamina
23. Marić Mišo
24. Mijatović Dunja
25. Mostarlić Mehmed
26. Muharem Fišo
27. Mustafić Dino
28. Nakaš Bakir

29. Papić Žarko
30. Pašalić Jasmina
31. Pejanović Mirko
32. Polutak Mustafa
33. Radišić Sretko
34. Ružnić Mustafa
35. Salman Velid
36. Selimbegović Vildana
37. Skenderagić Nijaz- predsjednik Odbora
38. Šarčević Edin
39. Trifunović Aleksandar
40. Trivić Milan
41. Živojević Uzeir

SADRŽAJ:

1. **Predgovor** 9
2. **Pozdravna obraćanja**
   - **Nijaz Skenderagić** 15
   - **Jasmina Pašalić** 21
3. **Mirko Pejanović**, Značaj odluka Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a za uspostavu i razvoj državnih institucija federalne Bosne i Hercegovine 23
4. **Miodrag Simović, Milena Simović,** Deklaracija o pravima građana u kontekstu Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda 39
5. **Slavo Kukić**, ZAVNOBIH-ovske pouke za Bosnu i Hercegovinu kao zajednički dom 59
6. **Elmir Sadiković**, Odluka o ustrojstvu i radu Narodnooslobodilačkih odbora i njen značaj za razvoj narodne vlasti u lokalnim zajednicama 69
7. **Denis Bećirović**, Obnova bosanskohercegovačke državnosti i Drugo zasjedanje ZAVNOBIH-a u Sanskom Mostu 79
8. **Husnija Kamberović**, Ideje o državnosti Bosne i Hercegovine u izlaganjima vijećnika Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a 89
9. **Dževad Drino**, Odluke Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a i ideja ustavnosti 97
10. **Benjamina Londrc**, Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine i njen značaj za zaštitu ljudskih prava u savremenoj BiH 105
11. **Asim Mujkić**, ZAVNOBiH i radikalna demokratija 119
12. **Besima Borić**, ZAVNOBIH i žene učesnice Drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a 131
13. **Suada Hadžović**, Od ženskog aktivizma do izgradnje narodne vlasti u BiH 155
14. **Vildana Selimbegović:** Pisanje „Oslobođenja" o Drugom zasjedanju ZAVNOBIH-a 173
15. **Zlatko Dukić**, ZAVNOBIH kao „neugodan" svjedok 177
16. **Mulo Hodžić**, ZAVNOBiH – juče – danas - sutra 181

PREDGOVOR

Savez antifašističkih boraca narodnooslobodilačkog rata Bosne i Hercegovine je tokom 2019. godine formirao odbor za obilježavanje 75. godišnjice Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a. Nijaz Skenderagić, kao predsjednik Odbora, prihvatio je inicijativu skupine naučnih radnika da se formira grupa za pripremu okruglog stola o temi „Odluke Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a i njihov značaj za razvoj državnosti Bosne i Hercegovine“. Okrugli sto je održan u Sanskom Mostu 1. jula 2019. godine.

Osim uvodnog referata, koji je podnio Nijaz Skenderagić, referate su izložili: akademik Mirko Pejanović, akademik Slavo Kukić, akademik Miodrag Simović (u koautorstvu sa Milenom Simović), profesor Denis Bećirović, profesor Mujo Demirović, profesor Husnija Kamberović, profesor Dževad Drino, profesor Elmir Sadiković, profesor Asim Mujkić, docentica Benjamina Londrc, novinarka Vildana Selimbegović, aktivistica SABNOR-a Besima Borić, književnik Zlatko Dukić, aktivistica SABNOR-a Suada Hadžović i publicista Mulo Hodžić.

Autori referata su na temelju svojih istraživanja dali teorijski i analitički doprinos rasvjetljavanju najvažnijih aspekata o historijskom značaju Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a za izgradnju institucija državne vlasti federalne Bosne i Hercegovine tokom narodnooslobodilačke borbe. Ideja ZAVNOBiH-a je utemeljena na tri zasjedanja ZAVNOBiH-a. Na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 25. i 26. novembra 1943. u Mrkonjić Gradu usvojena je Rezolucija po kojoj je ZAVNOBiH postao opštepolitičko predstavničko tijelo naroda Bosne i Hercegovine. Voljom svih 247 vijećnika, koji su došli iz svih krajeva, Bosna i Hercegovina je dobila svoju državnost u okviru Demokratske Federativne Jugoslavije. Odluke Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a potvrdilo je Drugo zasjedanje AVNOJ-a 29. novembra 1943. u čijem radu je učestvovalo 58 delagata iz Bosne i Hercegovine.

Sedam mjeseci nakon prvog, održano je Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a u Sanskom Mostu 30. juna i 1-2. jula 1944. godine. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a izabrano na Prvom zasjedanju pripremilo je više odluka i predložilo ih za razmatranje i usvajanje na Drugom zasjedanju. Od deset predloženih odluka, kao najznačajnije za razvoj državne vlasti federalne Bosne i Hercegovine su: Odluka o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine. Ovom odlukom federalna Bosna i Hercegovina je dobila svoj parlament kao najviši zakonodavni organ.

Po svojoj državno pravnoj važnosti javlja se i Odluka o ustrojstvu i radu narodnooslobodilačkih odbora, koji postaju organi državne vlasti, jer

demokratsku vlast u Federalnoj Bosni i Hercegovini obavlja narod preko tih odbora i preko Zamaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Glavni zadaci odbora odnose se na organizovanje naroda u borbi protiv okupatora i njegovih sluga. Druga skupina zadataka usmjerena je na jačanje bratstva među narodima i vjerske tolerancije, a treća na rješavanje privrednih, zdravstvenih i kulturno-prosvjetnih pitanja, kao i zbrinjavanje porodica palih boraca i žrtava fašističkog terora.

Jedna od odluka Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a odnosila se na formiranje zakonodavnog odbora. Donesena je i odluka o uspostavljanju Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača.

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a je izabralo svoje Predsjedništvo sa 25 članova. Budući da do tada nisu bili stečeni uslovi za formiranje Vlade Federalne Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo ZAVNOBiH-a je imalo i ulogu izvršnog organa sa pravom zakonodavne djelatnosti. U tom pogledu Predsjedništvo ZAVNOBiH-a je u drugoj polovini 1944. formiralo 16 odjeljenja za poslove državne uprave. Ova odjeljenja su u saradnji sa narodnooslobodilačkim odborima razvijala aktivnosti u svim oblastima života građana u mjestima njihovog življenja. Na temelju odluka usvojenih na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH ustanovljena je i pravna osnova izgradnje državnih institucija Bosne i Hercegovine.

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a ima posebnu istorijsku ulogu u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine zbog usvajanja političkog-ustavnog dokumenta pod nazivom Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine. Obrazloženje ove deklaracije dao je Hasan Brkić, sekretar Predsjedništva ZAVNOBiH-a. U težnji za čovječnim životom u slobodi i dostojanstvu, demokratska vlast federalne Bosne i Hercegovine svim svojim građanima garantuje jednaka prava u pogledu nacionalne ravnopravnosti, slobode vjeroispovijesti, zbora, dogovora, udruživanja, štampe, lične i imovinske sigurnosti, kao i ravnopravnost žene s muškarcem. Izbor organa vlasti obavljat će se tajnim glasanjem. Svakom građaninu je zagarantovano pravo žalbe, a niko ne može biti osuđen bez prethodnog sudskog postupka. Zabranjuju se sve fašističke i profašističke organizacije.

U nizu prava i sloboda, Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine predviđa da će se svim radnicima grada i sela obezbijediti život u skladu sa savremenim shvatanjima socijalne pravde i dostojanstva čovjeka.

Hasan Brkić u jednom dijelu svog obrazloženja Deklaracije podcrtava da je ona temelj budućeg Ustava Bosne i Hercegovine. Tako je i bilo kada je u decembru 1946. usvojen prvi Ustav Narodne Republike Bosne i Hercegovine.

Ovaj zbornik sadrži čertnaest članaka. Nakon pozdravnih obraćanja Nijaza Skenderagića i Jasmine Pašalić, akademik Mirko Pejanović detaljno analizira odluke Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a i pokazuje kakav je njihov značaj za razvoj državnih institucija Bosne i Hercegovine. Pokazuje kako su te odluke bile pravna osnova državne organizacije Bosne i Hercegovine, te omogućile zaokruživanje državnog ustrojstva Bosne i Hercegovine na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a. Akademik Miodrag Simović i Milena Simović u svom radu podrobno analiziraju značaj Deklaracije o pravima građana Bosne i Hercegovine iz 1944. godine u kontekstu odredaba Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Pokazuju kako su prava koja su zagarantirana ovom Deklaracijom u suštini ista prava koja su sadržana u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija), kao najznačajnijem međunarodnom ugovoru iz oblasti zaštite ljudskih prava i sloboda. Autori pokazuju kako Evropska konvencija, na osnovu Ustava Bosne i Hercegovine, ima supremaciju nad svim drugim zakonima, te postoji od stupanja na snagu Ustava Bosne i Hercegovine iz 1995. godine, dakle i prije nego što je Evropska konvencija ratifikovana 2002. godine. Autori analiziraju razne slučajeve u kojima su sudovi u Bosni i Hercegovini (Ustavni sud, ali i lokalni sudovi) svojim odlukama izravno primjenjivali odredbe Evropske konvencije u slučajevima kršenja ljudskih prava pojedinaca u Bosni i Hercegovini. Autori posebno naglašavaju ulogu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i zaključuju kako su „zaštita i ostvarenje ljudskih prava i osnovnih sloboda (...) u funkciji izgradnje demokratskog društva i nema sumnje da u tom smislu Ustavni sud ima izuzetno značajnu ulogu, prije svega kao institucija koja garantuje obezbjeđenje te zaštite na najvišem nivou. Slijedeći praksu Evropskog suda Ustavni sud postao je kreator standarda u primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, koje svoje izvorište imaju i u Deklaraciji o pravima građana u BiH iz 1944. godine“. Akademik Slavo Kukić u svom radu odlukama ZAVNOBiH-a pristupa iz perspektive kraja 20. i početka 21. stoljeća u Bosni i Hercegovini. Kukić odgovara na pitanje kakve su pouke odluka ZAVNOBiH-a za budućnost Bosne i Hercegovine kao zajedničkog doma svih koji ovdje žive. Velika ratna razaranja i brojne žrtve (najmanje 100.000 ljudskih života) nisu ipak uništile nadu za mogućnost da ljudi u Bosni i Hercegovini ponovo počnu živjeti na način kako su živjeli stoljećima – „sa svojim susjedima i komšijama, međusobno se pomažući i dijeleći i dobro i zlo.“ Kukić analizira stanje u bosanskohercegovačkom društvu poslije 2005. kada su se, nasuprot tom prvom poslijeratnom talasu optimizma, počeli uočavati „trendovi (...) suprotna predznaka“. Kukić pokazuje kako sve više slobodno počinju djelovati antidržavni pokreti, ukazuje na centre u kojima se, ne samo verbalno, sve češće osporava država Bosna i Hercegovina. Autor pri tomu ukazuje i na odgovornosti međunarodne zajednice za takvo stanje. Na kraju, Kukić pokazuje

kako su danas u BiH odredbe iz odluka ZAVNOBiH-a o ravnopravnosti naroda i građana, te o nedjeljvosti Bosne i Hercegovine daleko od stvarnih prava (danas ne postoji puna ravnopravnost i jednakost, a pasivno biračko pravo ne vrijedi za sve punoljetne građane). Kukić uprkos tome zaključuje kako „tračak nade“ za povratak na principe ravnopravnosti i jednakosti postoji u mladima koji „tek stasavaju“ i od kojih se može „očekivati i drugačiji odnos prema njihovoj budućnosti od onoga koji su im nerijetko priređivali vlastiti roditelji.“

Elmir Sadiković pokazuje kako su se formirali i razvijali narodnooslobodilački odbori kao prvi i privremeni organi vlasti, ukazuje na propise koji su regulirali nadležnosti tih odbora (Fočanski propisi iz februara 1942. i Krajinski propisi iz septembra 1942.) te posebnu pažnju posvećuje značaju odluka Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a u afirmaciji tih odbora kao organa narodne vlasti.

Denis Bećirović se osvrće na značaj odluka sa Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a za obnovu državnosti Bosne i Hercegovine u ratnim uvjetima. Husnija Kamberović analizira izlaganja pojedinih delegata na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a koji su se pozivali na ideju državnosti Bosne i Hercegovine. Kamberović prepoznaje četiri skupine diskutanata koji su se pozivali na ideje bosanskohercegovačke državnosti iz prošlosti, ali su svi Bosnu i Hercegovinu zamišljali kao ravnopravnu članicu u jugoslavenskoj federaciji.

Dževad Drino pokazuje kako je Deklaracija o pravima građana u BiH donesena po uzoru na francusku Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina od 1789, te skreće pažnju na ulogu koju su Moša Pijade, ali i bosanskohercegovački partizanski rukovodioci Rodoljub Čolaković, Avdo Humo, Hamdija Ćemerlić i Hasan Brkić imali u razvijanju ideje ustavnosti u Bosni i Hercegovini, koja je prvim Ustavom od 31. decembra 1946. definirana kao „narodna država republikanskog tipa“.

Benjamina Londrc analizira Deklaraciju o pravima građana BiH i zastupa tezu kako je ta Deklaracija, kao i ostali akti usvojeni na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a „na nivou današnjih evropskih standarda“ kada je riječ o poštovanju ljudskih prava, nacionalne ravnopravnosti, slobode vjeroispovijesti, rodnih i imovinskih prava i tako dalje. Na kraju zaključuje kako Deklaracija „ne oživotvoruje idealna prava, nego stvara, ustanovljava, postavlja ljudska prava kao sredstva stabiliziranja i potenciranja ljudima BiH primjerenog života.“

Asim Mujkić „komparira značenje koncepcija ‘građanina’, ‘naroda’ i demokratsku praksu zavnobihovske i današnje Bosne i Hercegovine (...) Referiranjem na zavnobihovska značenja autor pretresa potencijalna emancipatorska značenja ovih koncepata i sugerira drugačiju perspektivu pristupa savremenim bosanskohercegovačkim političkim i društvenim problemima.“ Besima Borić piše o ženama učesnicama zasjedanja ZAVNOBiH-a i pri tome daje njihove kraće

biografije, dok Suada Hadžović ukazuje na tradiciju ženskog aktivizma i ulogu žena u izgradnji narodne vlasti u Bosni i Hercegovini. Vildana Selimbegović pokazuje kako je list Oslobođenje pisao o Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a. Zlatko Dukić u svom radu akcenat stavlja na zanemarivanje ZAVNOBiH-a u javnom prostoru danas, tvrdeći da to čine pojedini dijelovi političkih elita plašeći se ideja ZAVNOBiH-a kao „kolosalno ‚neugodnog' i neizbrisivog svjedoka i dokaza njihovog neznanja, nesposobnosti, zle namjere i nepojamne neodgovornosti za sve ono šta i kako bezobrazno ne rade“.

Na kraju zbornika je rad Mule Hodžića u kojem se kompariraju Deklaracija o pravima građana u BiH iz 1944. i Platforma Predsjedništva BiH za djelovanje u ratnim uslovima iz 1992. godine.

Predajemo zbornik radova javnosti uvjereni da je on prilog našem boljem razumijevanju historijskog konteksta u kojem je održano Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a i poruka koje su sadržane u usvojenim odlukama.

Redakcija